

- про виділені результати реалізації будь-яких заходів, які проводить керівництво підприємства, з власної ініціативи або в межах реалізації міських програм та окремих заходів – для розрахунку соціального ефекту, внесення його в розрахунок ступеня соціального розвитку, проведення конкурсів та формування стимулів всіх причетних до кожного з актів розвитку;
- про підвищення соціальних ризиків – можливості появи негативних соціальних наслідків для значного контингенту громадян і навколишнього природного середовища та для оцінення ступеня вірогідності негативного результату, розрахунку можливого збитку та підготовки пропозицій для зниження негативних наслідків для підприємства, міста, населення тощо.

В умовах ринкової економіки узагальнювальним показником ефективності діяльності підприємства є прибуток, що характеризує не лише ефективність діяльності підприємства, але й соціально-економічний розвиток країни загалом. Для підприємницької структури він одночасно є і метою, і результатом, і стимулом, і чинником економічної безпеки. На прикладі ТзОВ "Компанія "Українські Народні Фінанси" проаналізуємо показники фінансового стану підприємства в табл.

Отже, фінансовий стан ТзОВ "Компанія "Українські Народні Фінанси" до 2010 р. можна охарактеризувати як незадовільний, оскільки досліджуване підприємство було збитковим. У 2009 р. збиток становив 67,2 тис. грн. У 2010 р., порівняно з 2009 р., збиток підприємства знизився на 54,7 тис. грн і становив 12,5 тис. грн. Наведені дані свідчать про обмежені можливості підприємства щодо його розвитку. Але вже у 2011 р. ми можемо спостерігати зростання чистого прибутку, який становить 21,8 тис. грн, що є позитивним результатом для діяльності цього торговельного підприємства.

Табл. Доходи і прибуток ТзОВ "Компанія "Українські Народні Фінанси" у 2009-2011 рр.

Показники	Роки						Темпи зростання (%) 2011 р. до	
	2009		2010		2011		2009 р.	2010 р.
	С	РДД	С	РДД	С	РДД		
Чистий дохід від реалізації продукції	88,6	83,3	90	83,3	110	83,6	123,8	121,62
Інші операційні доходи	-	-	-	-	0,1	0,08	-	-
Інші звичайні доходи	-	-	-	-	-	-	-	-
Чистий прибуток (збиток)	-67	-63	-13	-11,5	21,8	16,5	-32,4	-174,4

Примітки: С – сума, тис. грн; РДД – рівень до доходу, %

Резервами і шляхами підвищення ефективності діяльності підприємства, як соціальної, так і економічної, є впровадження сучасних іноземних моделей ведення бізнесу, поглиблення використання менеджменту, маркетингових досліджень, вивчення попиту населення через різноманітні експерименти з диференціації продукції, цікаві підходи в рекламному аспекті, дистрибуції, логістики.

Визначення мети, стратегії діяльності підприємств неабияк вплине на концентрацію зусиль у підвищенні як соціальної ефективності, так і економічної. Економічний ефект має соціальний зміст, адже кошти обертаються для того, щоб задовольнити покупця, щоб він знову купив товар чи послугу підприємства.

Література

1. Афанасьев М.В. Управление проектами : навч.-метод. посібн. / М.В. Афанасьев, І.В. Гонтарева. – Харків : Вид-во ІНЖЕК, 2007. – 271 с.
2. Білявський В. Оцінювання ефективності соціальної діяльності торговельних підприємств / В. Білявський // Вісник Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана. – 2006. – № 3. – С. 39-46.
3. Воронін О. Визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного підходу / О. Воронін // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2007. – № 10. – С. 29-37.
4. Гавкалова Н.Л. Менеджмент персоналу : учебн. пособ. / Н.Л. Гавкалова. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. – Харків : ИД "ИНЖЕК", 2005. – 304 с.
5. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, [перераб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 202 с.
6. Обушак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т.А. Обушак // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2007. – № 9. – С. 92-100.
7. Мельник Л.Г. Економіка підприємства : навч. посібн. / Л.Г. Мельник. – Суми : ІТД "Університетська книжка", 2002. – 400 с.
8. Марченко О.І. Фінансові аспекти ділової активності підприємств / О.І. Марченко // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 136-143.
9. Юсипович О.І. Особливості динаміки товарообігу торговельного підприємства у перехідній економіці / О.І. Юсипович // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. праць. – Львів. – 2005. – Вип. 7. – С. 126-130.
10. Шегда А.В. Економіка підприємства : підручник / за ред. А.В. Шегди. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 614 с.

Васильцив Т.Г., Кузьменчук А.В. Социально-экономическая эффективность деятельности предприятий, резервы и пути ее повышения

Обобщены концептуальные подходы к классификации видов эффективности, построены системы показателей оценки эффективности деятельности предприятия; определены особенности социальной эффективности; проанализирована эффективность деятельности предприятия; предложены направления повышения эффективности деятельности предприятия.

Vasylytsiv T.G., Kuzmenchuk A.V. Socio-economic efficiency of activity of auction enterprise, backlogs and ways of its increase

Generalized conceptual approach to the classification of efficiency of the system performance evaluation of the effectiveness of the enterprise; peculiarities of social efficiency, analyzed the performance of the enterprise; directions of improving the efficiency of commercial enterprise.

УДК 65.012.8:33 (477)

Викл. М.В. Вінічук – Львівський ДУВС

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Висвітлено різні підходи до визначення понять "економічна безпека" та "соціальна політика". Окреслено місце соціальної політики у системі економічної безпеки держави. Розглянуто основні шляхи підвищення соціально-економічних показників розвитку України.

Ключові слова: економічна безпека, соціально-економічна безпека, соціальна політика.

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку світових економічних відносин характеризуються динамічною нестабільністю та низьким рівнем прогнозованості. Відсутність сприятливих умов для розвитку ринкової еко-

номіки, а відповідно і низький рівень економічної безпеки держави, пов'язані з неефективною валютною, фінансово-кредитною, бюджетно-податковою, зовнішньоекономічною та регуляторною політикою, надмірним рівнем криміналізації й тінізації економіки, корумпованістю усіх гілок влади, недосконалістю розвитку соціальної сфери, що супроводжується зниженням купівельної спроможності населення, відставанням України від розвинених країн за рівнем оплати праці, збільшенням рівня безробіття в державі, а відтак, – бідністю та високим рівнем смертності населення, кризою моральності та толерантності, проявами ксенофобії, поширенням наркоманії, алкоголізму та тютюнопаління.

Варто зазначити, що в Україні вже закладено фундамент ринкової економіки, докорінно змінено соціально-економічні відносини, нагромаджено критичну масу ринкових перетворень, фактично з нульової позначки сформовано її головні атрибути – фінансову, грошову, бюджетну, банківську, митну та інші системи. Це відкриває реальну перспективу динамічного зростання та якісного розвитку економіки країни, підвищення рівня життя населення, забезпечення достатнього рівня безпеки [1, с. 7]. Проте, на сучасному етапі ринкового трансформування економіки України, соціально-економічні перетворення особливо гостро поставили перед національною безпекою держави комплекс теоретичних та практичних питань, що тісно пов'язані з її соціальною компонентою. В умовах поєднання тенденцій глобальної та національної трансформації ця проблема потребує ґрунтовного дослідження й оперативного використання системи сучасних принципів, методів та факторів забезпечення соціальної стабільності.

Актуалізація питання соціально-економічної безпеки держави особливо гостро постає в умовах швидких інформаційних зрушень, загострення глобальних фінансових та зовнішньоекономічних відносин, комп'ютеризації виробничих процесів, євроінтеграції господарської діяльності суспільства, економічної, соціальної та екологічної політики.

Стан дослідження. Питання соціально-економічної безпеки, її індикатори і загрози досліджували праці такі відомі науковці, як О. Барановський, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Л. Герасименко, О. Джужі, Я. Жаліло, Ю. Зайцев, С. Кіреєв, О. Користін, Е. Лібанова, Є. Панченко, В. Савчук, В. Сенчагов, А. Сухоруков, а проблеми соціальної політики висвітлили О. Беляєв, М. Діба, В. Кириленко [1-10]. Однак недостатньо ґрунтовно досліджено взаємозв'язок соціальної політики держави та її економічної безпеки.

Мета дослідження. Аналіз основних підходів до поняття економічної безпеки держави та визначення у ній місця соціальної політики.

Виклад основних положень. Світова економічна криза 2008-2009 років продемонструвала значні дисбаланси розвитку економічних, соціальних та політичних процесів, структурну відсталість української економіки від світової, її неготовність до різких трансформацій та оперативності в прийнятті рішень. Це призвело до ситуації, коли чи не найактуальнішою проблемою, з можливими катастрофічними державоруйнівними наслідками, постає проблема економічної безпеки держави [2, с. 170]. У такому контексті забезпечен-

ня соціальної стабільності та формування громадянського суспільства стає найважливішим пріоритетом національної безпеки України, задля чого необхідно забезпечити узгоджену діяльність державних та недержавних структур, громадян та їх об'єднань, що дасть змогу уникнути тих руйнівних суспільних потрясінь, які виникають на шляху економічних і соціальних перетворень. Усе це зумовлює відповідні вимоги до стратегії національної безпеки, зокрема до визначення рівня економічної безпеки у соціальній сфері [11, с. 138].

Сутність економічної безпеки полягає у забезпеченні економічного розвитку України з метою задоволення соціальних і економічних потреб громадян за оптимальних витрат праці і природоохоронного використання сировинних ресурсів та навколишнього середовища [3, с. 15].

На погляд вченого О.Є. Користіна, економічна безпека – це система забезпечення стійкості національної економіки, що зберігає свою цілісність і здатність до саморозвитку, незважаючи на несприятливі зовнішні і внутрішні загрози. Акцент на стійкості не випадковий. Адже саме стійкість економічної системи пов'язана з її здатністю зберігати динамічну рівновагу, успішно адаптуватися за допомогою політичних, правових та інших механізмів до умов, що змінюються, зокрема ефективно долати кризові явища [3, с. 15]. З метою унеможливлення переходу економіки від безпечного стану до небезпечного, вчені визначають стратегію економічної безпеки, яка передбачає:

- визначення характеристики зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці як сукупності умов та чинників, що створюють небезпеку життєво важливим економічним інтересам особистості, суспільства й держави;
- визначення критеріїв і параметрів стану економіки, що відповідають вимогам економічної безпеки і забезпечують захист життєздатності країни;
- механізм забезпечення економічної безпеки країни на основі застосування усіма інститутами державної влади правових, економічних та адміністративних заходів впливу.

Практична реалізація Державної стратегії економічної безпеки повинна здійснюватися через систему конкретних заходів, механізмів, що реалізуються на основі якісних індикаторів і кількісних показників соціально-економічного розвитку країни. Така система є основою і змістом економічної політики держави [3, с. 16].

Проте, С.І. Кіреєв вважає, що сутність економічної безпеки України визначають інші чинники, а саме [4, с. 489]: спроможність національної економіки забезпечити вільний, незалежний розвиток і на громадянських засадах утримати стабільність суспільства загалом та його окремих інституцій, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій; спроможність Української держави захистити національні економічні інтереси від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Срмошенко М.М. розглядає поняття економічної безпеки держави як стан економічного механізму, що характеризується її збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати, на основі реалізації національних інтересів, стабільний і ефективний розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери [5].

Водночас, економічна безпека здатна розвиватися лише в площині забезпечення соціально необхідних умов відтворення суспільного продукту, у системі складних зв'язків і взаємозалежностей, зумовлених соціальною структурою суспільства, глибиною соціальних суперечностей та об'єктивними можливостями їх подолання засобами економічної політики. Сьогодні високий рівень соціальної безпеки входить у систему найактуальніших пріоритетів країн, що вирішують різні завдання економічного розвитку й функціонування [6, с. 194-195]. Підтвердженням цього виступає аналіз поточних економічних показників, який свідчить, що проблеми економічної безпеки в Україні в останні роки особливо актуалізувалися як загалом, так і щодо головних її складових – людини, держави, суб'єктів господарської діяльності.

Економічний розвиток країни та її інтеграція у світовий економічний простір потребує негайного розроблення дієвої соціальної політики, яка б гарантувала її жителям достатній рівень безпеки. У загальному розумінні, соціальна політика – це діяльність держави та її інститутів, органів місцевого самоврядування, вітчизняних і зарубіжних підприємств, установ усіх форм власності, їх об'єднань і асоціацій, громадських і приватних фондів, громадських і релігійних організацій, громадян щодо розвитку й управління соціальною сферою, щодо збалансування розвитку суспільства, забезпечення стабільності державного правління, соціального захисту населення, створення сприятливих умов для існування індивідів і соціальних спільнот. Головною метою соціальної політики є подолання соціальної напруги, досягнення рівноваги, стабільності, цілісності, консолідації, злагоди й динамізму суспільства [7, с. 4].

Безумовно, будь-яка політика за своєю природою, спрямованістю, способами реалізації – соціальна. Отже, соціальна політика – це діяльність держави щодо створення і регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту його членів, мінімізації негативних явищ функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості [6, с. 154]. Соціальна безпека виникає як соціальний феномен у процесі подолання суперечності між такою об'єктивною реальністю, як небезпека, і потребою соціального індивідуума, соціальних груп і спільнот запобігти їй, локалізувати чи усунути наслідки небезпеки, реалізувавши свої соціальні інтереси найадекватнішими засобами [7]. Сухоруков А.І. під соціально-безпечним суспільством розуміє такий стан економіки, за якого можна гарантувати високий рівень життя, гармонійний і якісний розвиток особистості [8, с. 353].

Загалом, перед Україною постає складне та відповідальне завдання сформувавши міцне економічне підґрунтя для підтримання соціального сектору економіки. Проте соціально-економічні результати періоду Незалежності України є чи не найгіршими серед країн колишнього "соцтабору", з якими ми починали з однакових посткомуністичних економічних умов, при тому, що за економічними ресурсами Україна є найбагатшою не лише серед країн колишнього "соцтабору", а й серед усіх європейських країн [2, с. 272].

За таких умов необхідно розробляти та впроваджувати радикальні заходи, які б дали змогу подолати поточні соціально-економічні деформації. Новак А.Я., пропонує вихід з такої ситуації, прийнявши Економічну Конституцію

України, або ж провівши економічний розподіл у загальній Конституції України. Цей документ повинен містити загальні, але конкретизовані цифрові економічні параметри, яких повинні дотримуватися владні інститути [2, с. 273].

Вважаємо за доцільне представити основні параметри, які варто закріпити конституційними нормами (див. таблицю). Після того, як на законодавчому рівні буде закріплено загальний рівень соціальної орієнтованості економічної системи країни, рівень соціальної спрямованості економічної політики, рівень збалансованості і надійності державних фінансів, рівень матеріального забезпечення громадян країни та конкретний підхід до етапів і послідовності заходів проведення державної економічної політики, можна вести мову про розроблення дієвої соціальної політики.

Табл. Характеристика пропонованих до Економічної Конституції показників

№ з/п	Основні параметри	Характеристика
1.	Рівень бюджетизації економіки (частка Зведеного бюджету країни у ВВП)	Параметр, яким характеризується загальний рівень соціальної орієнтованості економічної системи країни, адже майже всі соціальні зобов'язання виконують за допомогою бюджетного розподілу держави
2.	Соціальний рівень бюджету (частка соціальних витрат у Зведеному бюджеті країни)	Параметр, яким характеризується рівень соціальної спрямованості економічної політики держави
3.	Міжбюджетне співвідношення розподілу бюджетних ресурсів між центральним (Державним) і місцевими бюджетами	Показник, від якого реально залежить розвиток місцевого самоврядування, тобто можливість самоврядного господарювання місцевих громад
4.	Граничний дефіцит бюджету (величина дефіциту Зведеного бюджету до величини ВВП)	Параметр, яким характеризується збалансованість і надійність державних фінансів
5.	Мінімальний особистий дохід	Показник, який відображає рівень матеріального забезпечення громадян країни. Особисті доходи громадян є, напевне, найважливішим критерієм ефективності роботи економічної системи країни та її спрямованості на інтереси народу
6.	Гранична девальвація національної валюти (Гривні)	Показник, яким характеризується стабільність і передбачуваність змін курсу національної грошової одиниці
7.	Гранична максимальна Облікова ставка НБУ	Показник, що впливає на формування рівня банківського проценту в країні
8.	Граничне зовнішньоторгове сальдо	Показник, який визначає збалансованість національних зовнішньоекономічних рахунків
9.	Граничне податкове навантаження	Категорія, від якої, значною мірою, залежать такі економічні критерії країни, як: зручність і вигідність ведення підприємницької діяльності; інвестиційна привабливість країни у світі; ефективність і справедливість податкової системи; рівень тонізації економіки
10.	Порядок ведення економічної політики	Методологія причинно-наслідкового і систематизованого підходу до етапів і послідовності заходів проведення державної економічної політики

Складено за: [2, с. 273-284].

Соціальна політика за своєю суттю є довготерміновою, тобто орієнтованою на тривалу перспективу. Тому початковим пунктом її розроблення є вибір перспективної моделі соціально-економічного устрою суспільства. Соціальна політика повинна містити стратегічні установки, спрямовані на досягнення багатомасштабних цілей [6, с. 163].

Отже, необхідне істотне поглиблення реформ у сфері соціальної політики з метою зміцнення її акцентів на розвиток людського капіталу, підвищення ефективності надання соціальної допомоги та забезпечення прав громадян України на працю. Відтак, принципово важливим напрямом мають стати перенесення основних акцентів соціальної політики, насамперед, на працюючу частину населення, здійснення структурної модернізації ринку праці, підвищення його гнучкості, мобільності робочої сили [9, с. 320].

Не менш важливим пріоритетом соціальної політики є подальше реформування чинної системи соціального захисту, що має забезпечити істотне підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів соціального призначення за збереження та підвищення якості надання соціальних послуг, поєднання цілей збереження соціальної орієнтації економіки та створення сприятливих умов для економічного зростання та зміцнення національного капіталу [9, с. 320].

Отже, актуальним постає посилення взаємозумовленості соціальної та економічної складових розвитку держави, яке спричинене низкою тенденцій: 1) економічна безпека, як комплексна характеристика розвитку й функціонування економічної системи, синтезує в собі всі форми проявів суспільних взаємин, здатних призвести до реального або потенційного конфлікту інтересів. При цьому соціальна сфера за кризового розвитку перетворюється в дестабілізуючий чинник і потребує як об'єктивної діагностики й моніторингу в системі критеріїв національної економічної безпеки, так і реалізації невідкладних заходів щодо забезпечення необхідного рівня показників – індикаторів соціальної сфери; 2) характер процесів, які відбуваються в структурі соціуму, дає змогу віднести суперечності у цій сфері до стратегічних загроз економічній безпеці, що стосуються ключової компоненти національного багатства – людського капіталу. При цьому соціальний аспект забезпечення економічної безпеки починає переважати на тактичному і стратегічному рівнях системи безпеки держави. У цих умовах правомірним є твердження, що економічна безпека органічно переростає в соціально-економічну, а критерії оцінки соціальної сфери з позицій безпечного впливу на всі форми прояву взаємин, що зумовлюють базові цінності та інтереси суспільства, перетворюються в ключові чинники оцінки рівня безпеки [6, с. 196-197].

Виходячи з цього, під соціально-економічною безпекою потрібно розуміти стан захищеності держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, який досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження її інтересів відповідно до інтересів суб'єктів внутрішнього й зовнішнього середовища в часі та просторі [10, с. 29].

Висновок. На наш погляд, реалізація наведених вище заходів дасть змогу призупинити тенденції погіршення макроекономічної ситуації в нашій

державі, дасть змогу нашій економіці створити міцне і довготермінове підґрунтя для посилення позитивного соціального ефекту економічного зростання.

Очевидно, що на сучасному етапі соціальна домінанта стає найважливішою метою процесів забезпечення національної безпеки на всіх суб'єктних рівнях і функціональних напрямках діяльності. Розвиток економічної і соціальної сфер формує єдиний взаємозумовлений процес, у межах якого здійснюється вплив на параметри національної безпеки держави.

Література

1. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К. : Вид-во "Знання України", 2005. – 498 с.
2. Новак А.Я. Як підняти українську економіку : монографія / А.Я. Новак. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Гнозис", 2007. – 344 с.
3. Користін О.С. Економічна безпека : навч. посібн. / О.С. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін. / за ред. О.М. Джузі. – К. : Вид-во "Алерта"; КНТ; Центр навч. літ-ри, 2010. – 368 с.
4. Геєць В.М. Перехідна економіка : підручник / В.М. Геєць, С.Г. Панченко, Е.М. Лібанова та ін. / за ред. В.М. Гейця. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2003. – 591 с.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М. М. Єрмошенко. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2001. – 308 с.
6. Соціальна економіка : навч. посібн. / авт. кол.: О.О. Беляєв, М.І. Діба, В.І. Кириленко та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 196 с.
7. Токар В.С. Пропозиції до Програми економічних реформ від 20.04.2010 р. / В.С. Токар, Г.С. Морозюк, М.А. Павлюк, В.В. Андрусь. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.carpathia.gov.ua>
8. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., заслуженого економіста України А.І. Сухорукова / Національний ін-т проблем Міжнар. безпеки при РНБО України. – К. : Вид. дім "Стилос", 2009. – 685 с.
9. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006 : монографія / за ред. О.С. Власюка. – К. : Вид-во НІСД, 2006. – 576 с.
10. Безбожний В.Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / В.Л. Безбожний / СЛУ ім. Володимира Даля МОН України. – Луганськ, 2009. – 225 с.
11. Поснова Т.В. Соціальні індикатори як інструмент визначення рівня економічної безпеки у соціальній сфері / Т.В. Поснова // Наукові праці НДФІ : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НДФІ. – 2011. – № 2 (55). – С. 138-144.

Виничук М.В. Социальная политика в системе экономической безопасности Украины

Освещены различные подходы к понятию "экономическая безопасность" и "социальная политика". Определено место социальной политики в системе экономической безопасности государства. Рассмотрены основные пути повышения социально-экономических показателей развития Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность, социально-экономическая безопасность, социальная политика.

Vinichuk M.V. Social policy is in system of economic security of Ukraine

Highlights different approaches to definitions of "economic security" and "social policy". The place of social policy in the system of economic security is defined. The main ways of increasing socio-economic indicators of Ukraine are considered.

Keywords: economic security, social and economic security, social policy.